

ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПІКЛУВАННЯ ТА СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

LEGO CONSTRUCTION IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE CARE AND SENSORY-COGNITIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN OF EARLY AGE

Стаття присвячена одному з актуальних питань використання ЛЕГО-конструювання для сенсорно-пізнавального розвитку дітей третього року життя у контексті інноваційного піклування. На основі опрацювання енциклопедій, словників, довідників тощо представлена дефінітивна характеристика таких основних понять дослідження, як: сенсорне виховання, сенсорний розвиток, пізнавальна активність. Виокремлені і проаналізовані нормативно-правові документи, у яких знайшли відображення питання освіти і виховання дітей дошкільного віку загалом і раннього віку, зокрема. З огляду на те, що ЛЕГО-конструювання є одним із засобів формування у дітей сенсорно-пізнавальної і дослідницької компетентності, нами здійснено і представлено результати опрацювання психолого-педагогічних досліджень з означеного питання. Окреслені питання історії створення і розповсюдження конструктора ЛЕГО у світі, класифікації цього конструктора, матеріалів виготовлення тощо. На основі опрацювання представлені варіативні парціальні програми, створені за останні роки в Україні, змістом яких є особливості та послідовність використання конструктора ЛЕГО у роботі з дітьми дошкільного віку. Виокремлена послідовність освітньої взаємодії з дітьми з конструювання із геометричних фігур, яка може бути використана в роботі з конструктором ЛЕГО: 1) накладання: на кольорову схему, на контурну схему; 2) викладання за аналогією: за індивідуальним зразком, за демонстраційним зразком; 3) викладання по пам'яті; 4) викладання за задумом. Представлено алгоритм дій з формування пізнавального інтересу і допитливості у дітей: на першому місці – радість та здивування, на другому місці – інтерес і лише на третьому – допитливість та сформульовані рекомендації педагогам і батькам щодо використання конструктора ЛЕГО з цієї метою.

Ключові слова: ЛЕГО-конструювання, діти раннього віку, піклування, сенсорно-пізна-

вальний розвиток, освітня взаємодія педагога з дітьми.

The article is devoted to one of the topical issues of using LEGO construction for sensory and cognitive development of children in the third year of life in the context of innovative care. Based on the study of encyclopedias, dictionaries, reference books, etc., a definitive description of such basic research concepts as: sensory education, sensory development, cognitive activity is presented. Regulatory and legal documents, which reflect the issue of education and upbringing of preschool children in general and early childhood, in particular, were identified and analyzed. Given the fact that LEGO construction is one of the means of forming children's sensory-cognitive and research competence, we have carried out and presented the results of psychological and pedagogical research on this issue. Issues of the history of the creation and distribution of the LEGO constructor in the world, the classification of this constructor, manufacturing materials, etc. are outlined. Based on the study, variable partial programs created in recent years in Ukraine are presented, the content of which is the features and sequence of using the LEGO constructor in working with preschool children. A sequence of educational interaction with children on the construction of geometric shapes, which can be used in work with the LEGO constructor, is highlighted: 1) superimposition: on a color scheme, on a contour scheme; 2) teaching by analogy: by an individual sample, by a demonstration sample; 3) teaching by memory; 4) teaching by design. An algorithm of actions for the formation of cognitive interest and curiosity in children is presented: in the first place – joy and surprise, in the second place – interest and only in the third place – curiosity and formulated recommendations for teachers and parents regarding the use of the LEGO constructor for this purpose.

Key words: LEGO construction, young children, care, sensory and cognitive development, educational interaction of a teacher with children.

УДК 373.2.015.31:159.93]:794.3ЛЕГО
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.43>

Коваленко О.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Київського університету імені Бориса
Грінченка

Випирайло І.В.,
магістрантка кафедри дошкільної освіти
Київського університету імені Бориса
Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Останнім часом питання виховання та розвитку дітей раннього віку все частіше обговорюються на різних рівнях: у наукових колах, педагогічних та батьківських зібраннях, віртуальних спільнотах небайдужих і т. ін. Пильність уваги до цього питання обумовлюється тим, що, відповідно до результатів досліджень психологів і педагогів саме ранній вік є стартовим, визначальним для усього подальшого життя людини. Саме тому у освітній взаємодії з дітьми з раннього віку намагаються використовувати найкраще, найкорисніше, найновіше, здійснюючи піклування на інноваційних засадах. Безмежний світ можливостей для маленьких дослідників відкриває ЛЕГО-конструювання

в контексті інноваційного піклування та сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання використання ЛЕГО-конструювання у освітній взаємодії з дітьми дошкільного віку загалом і раннього віку, зокрема, було і є предметом дослідження таких авторів, як: Е. Алієва, О. Безсонова, О. Брежнева, Г. Беленька, О. Богініч, В. Близнак, О. Борук, В. Вертугіна, Ю. Волинець, Н. Голота, Л. Зайцева, О. Коваленко, Л. Козак, К. Крутій, О. Рома, О. Саприкіна, Т. Степанова, Г. Шварова та ін.

Про значення інтелектуальних ігор, однією з яких є конструктор ЛЕГО, пишуть Н. Гавриш, Л. Зданевич, О. Косенчук, Н. Миськова та ін.

підкреслюючи, що це - особливий вид ігрової діяльності, участь у якій сприяє розвитку розумових здібностей дітей та виникненню у них інтелектуальних почуттів, пов'язаних з потребою в пізнанні та розв'язанні різного роду мисленневих завдань. Ці ігри сприяють формуванню позитивних якостей характеру: сміливості, ініціативи, винахідливості, правильної оцінки своїх можливостей тощо [9].

На перевагах ЛЕГО – конструювання наголошують О. Брежнева, О. Безсонова, Н. Голота, Н. Грама, Т. Гурковська, М. Машовець та ін., а саме: можливість експериментування з деталями та їх оригінального використання; якість; безпечність; свобода в пошуку та виборі тематики й матеріалу, можливість вдосконалення, варіювання, трансформації конструкцій; інтеграції конструкцій у різні види діяльності; яскравість [6; 7; 12].

Підкреслюючи значення використання ЛЕГО-конструювання у роботі з дітьми, Л. Козак і Т. Луцик наголошують, що воно сприяє розширенню словника дитини та збагаченню дитячого мовлення. Виконуючи конструктивні дії, аналізуючи об'єкти, плануючи свою діяльність чи підсумовуючи її, дитина засвоює потрібні слова, вправляється у правильному їх вживанні» [10, с. 68].

Публікації Ю. Волинець і О. Павел, В. Вертугіної, О. Коваленко, Т. Мукий і К. Семеніхіної та ін. присвячені використанню означеного конструктора у процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей, а також елементарного експериментування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Опрацювати питання використання ЛЕГО-конструювання у освітній взаємодії з дітьми раннього віку, оскільки це питання не було ґрунтовно висвітлено.

Мета статті. Представити проміжні результати магістерського дослідження, а саме: розкрити дефінітивну характеристику основних понять дослідження, проаналізувати нормативно-правові документи з означеного питання та окреслити важливість використання ЛЕГО-конструювання в контексті інноваційного піклування та сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього віку.

Виклад основного матеріалу. На першому етапі дослідження ми опрацювали дефінітивну характеристику основних понять дослідження. Оскільки предметом дослідження є з'ясування сутності поняття «сенсорно-пізнавальний розвиток» нами були виокремлені такі дефініції, як: «сенсорний розвиток», «сенсорне виховання» «пізнавальний розвиток».

«Розвиток» як філософська категорія містить наступні важливі складові: рух, зміна, дія, процес унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого. Розвиток набуває системного характеру саме завдяки необхідним

властивостям – незворотності (необоротності), спрямованості (направленості) та закономірності. Відомий український психолог Г. Костюк визначає «розвиток як безперервний процес, що виявляється у кількісних змінах людської істоти, тобто збільшення одних і зменшення інших ознак (фізичних, фізіологічних, психічних тощо). Кількісні зміни зумовлюють виникнення нових якостей, тобто ознак, властивостей, які утворюються в ході самого розвитку і зникнення старих» [11, с. 44].

Термін «сенсорика» походить від латинського слова «sensus», що перекладається як «органичуттів», «відчуття». У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» визначення «сенсорика» пояснюється «як сукупність органів чуття організму, що реагують на зовнішні подразники» [1, с. 1306].

Провідну роль у сенсорному розвитку дитини, зазначають Н. Грама, Т. Гурковська, Н. Дятленко, О. Кононко, О. Кочерга, О. Проскура та ін. відіграє ознайомлення із сенсорними еталонами і способами їх використання. Поступове ознайомлення дітей з різними видами сенсорних еталонів та їх систематизація – одне з найважливіших завдань сенсорного виховання в дошкільному віці. Метою сенсорного виховання є формування у дітей чуттєвого досвіду. Розвиваючи сенсорні пізнавальні процеси – відчуття і сприймання, педагог за певних умов їх організації, намагається створити у дитини досвід орієнтації в навколишньому світі, в різноманітних проявах його об'єктів та явищ, у ознаках і відношеннях цих об'єктів та явищ. Отже, сенсорне виховання забезпечує необхідні умови повноцінного сенсорного розвитку дитини. Сенсорний розвиток, у свою чергу, є результатом сенсорного виховання, яке здійснює педагог. Сучасна методика сенсорного виховання спрямована передусім на формування пізнавальної активності дитини [3; 4; 5; 6; 7; 12; 13; 16].

Під пізнавальною активністю дитини науковці розуміють самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях. Поняття «пізнавальна активність» Енциклопедія освіти розтлумачує як рису особистості, яка виявляється в її ставленні до процесу пізнання, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності, спрямованої на оволодіння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань, способів діяльності [8, с. 678–680].

На другому етапі роботи нами були опрацьовані нормативно-правові документи з досліджуваного питання. Це – такі документи, як: Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020), Державний стандарт дошкільної освіти (БКДО, 2021), Закони України «Про освіту», «Про

дошкільну освіту», «Про інформацію», Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів (2016) та ін. Зокрема, Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.) містить розділ «Дошкільне виховання», де визначені основні положення щодо цього питання, а саме: «забезпечення розвитку освіти на основі нових прогресивних концепцій, запровадження в навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досягнень; ... підготовка нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професіонального та загальнокультурного рівня».

У «Національній доктрині розвитку освіти» (ст. 9) зазначено, що «пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних технологій, які забезпечують.. подальше удосконалення навчально-виховного процесу; доступність та ефективність освіти; підготовку молодого покоління до життєдіяльності...». В Законі України «Про дошкільну освіту» акцентується увага на необхідності модернізації першої ланки освіти – покращенні її змісту, гуманізація принципів та цілей, модернізація навчально-виховних технологій до рівня сучасних тенденцій суспільства.

Зокрема, у Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку зазначено, що відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти, МСКО (International Standard Classification of Education, ISCED), нульовий рівень освіти (level 0 – Early childhood education) – «освіта дітей раннього віку» охоплює два стратегічно важливих для усього подальшого життя людини періоди: ранній вік (від народження до трьох років) і дошкільний вік (від трьох до шести-семи років), у якому особливе місце посідає передшкільний період, що збігається зі старшим дошкільним віком [2]. Вибіркове представлення нами цих документів переконливо доводить пильну увагу на рівні держави до важливості освіти дітей дошкільного віку загалом і раннього віку, зокрема.

В рамках дослідження цього питання ми вивчали історію створення і розповсюдження конструктора ЛЕГО у світі, його класифікацію, матеріали виготовлення, варіативні парціальні програми щодо послідовності використання цього конструктора, створені за останні роки в Україні, а також можливість використання ЛЕГО-конструктора в умовах воєнного стану тощо.

Заслугує на увагу створення Всесвітньої фундації ЛЕГО, що свідчить про розповсюдження цього конструктора у різних країнах світу і його вплив на розвиток та виховання дітей. На сайті МОН України ми дізналися про проєкт «Сприяння освіті», який започатковано в 2010 р. після підписання Меморандуму про взаєморозуміння між МОН України та фондом the LEGO Foundation (королівство Данія). Україна стала п'ятою державою у світі, що приєдналася до проєкту. Кафедра

дошкільної освіти Київського Університету імені Бориса Грінченка також долучилась до цієї співпраці і впродовж ряду років впроваджує ідеї проєкту the LEGO Foundation у освітній процес зі студентами.

Окрім того, нами була опрацьована низка парціальних програм для ЗДО з використання конструктора ЛЕГО, створених кількома групами авторів, а саме: Програма розвитку конструктивних здібностей у дітей дошкільного віку «ЛЕГО-конструювання» (2010); Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування/EDUKATION & CARE» (2021); «Безмежний світ гри з LEGO» (2016); парціальна програма «Інтелектуальна мозаїка» (2022); парціальна програма «Творці майбутнього» (2023).

Попри низку наукових досліджень цього питання, створення парціальних програм нерідко доводиться чути від педагогів-практиків, що ЛЕГО-конструювання це – діяльність лише для дітей дошкільного і шкільного віку. У цих твердженнях, на нашу думку, – недостатня поінформованість педагогів про потенційні можливості конструктора ЛЕГО та його роль у розвитку пізнавальної активності дітей третього року життя. Саме тому одним з наших завдань було опрацювання цього питання і доведення не тільки можливості, а й необхідності використання конструктора ЛЕГО у освітній взаємодії з дітьми третього року життя.

Дослідження О. Брежнєвої, Н. Гавриш, Н. Грами, Н. Голоти, Т. Гурковської, Н. Дятленко, О. Кононко, О. Кочерги, О. Проскури, В. Рогозіної, Г. Смольникової та ін. доводять, що ранній вік є сензитивним періодом для сенсорного розвитку малят. У цьому віці основними завданнями педагогів і батьків є ознайомлення дітей із сенсорними еталонами, способами їх використання, формування у дітей дій вправлення у обстеженні предметів навколишньої дійсності, явищ природи тощо. Умовою ефективного розвитку сприймання, пам'яті, мислення є організація відповідних дій самої дитини, забезпечення умов для її самостійних спроб експериментування, дослідництва в процесі дії з предметами та конструювання (обстеження форми, кольору, величини, матеріалу, просторового розташування) у дидактичних іграх та вправах [6; 7; 12; 13; 14; 15; 16].

Прагнення до пізнання пронизує усі сфери життєдіяльності дитини раннього віку: вона прагне не лише роздивитись об'єкти найближчого оточення, природи, людей, але й діяти з ними, конструювати, досліджувати, експериментувати, знайомиться з кольором, розміром, формою, особливостями матеріалу тощо. Дитина багаторазово порівнює, добирає, вдивляється, робить помилки, знаходить і виправляє їх з допомогою дорослого, збагачуючи власний досвід. Збільшення самостійних дій дитини стає основою її пізнавального розвитку.

Розвиток цілеспрямованих рухів дитини забезпечує її можливість гратись з моторними іграшками, складати кубики, башточки, викладати мозаїку, будувати перші споруди з будівельного матеріалу тощо.

Провідними вітчизняними психологами і педагогами теоретично і практично доведено, а також сформульовано алгоритм дій з формування пізнавального інтересу і допитливості у дітей. У цьому алгоритмі на першому місці – радість та здивування, на другому місці – інтерес і лише на третьому – допитливість. Зважаючи на це, завданням педагогів і батьків малят є створення атмосфери здивування і радості від зустрічі і знайомства з новим конструктором: яскраві кольори, незвичні деталі та безмежні можливості їх використання. На третьому році життя використання ЛЕГО-конструювання можливе за умови спільної діяльності дорослого і дитини. Заувага: конструювання заради заповнення часового відрізка тут неприпустиме. З метою підвищення інтересу дитини цього віку до конструктивної діяльності предмети, які будує дорослий з дитиною повинні мати практичне призначення: «доріжка для машинки», «столик і стільчик для ведмедика», «ліжечко для ляльки» тощо. У спільній діяльності дорослий спонукає дитину називати кольори деталей конструктора, добираючи за зразком, притискати їх пальчиками, разом радіти від результату спільної праці. Таким чином діти долучатимуться спочатку до так званого безкорисливого конструювання, спрямованого на виявлення властивостей об'єктів і зв'язків безвідносно до виконання будь-яких практичних завдань, а потім – до утилітарного, спрямованого вже на вирішення конструктивних завдань. Заслужують на увагу практиків рекомендації науковців (Н. Гавриш, Л. Зданевич, О. Косенчук, Н. Миськова), опрацьовані нами, щодо послідовності навчання конструювання. Ці автори пропонують таку послідовність: 1) накладання: на кольорову схему, на контурну схему; 2) викладання за аналогією: за індивідуальним зразком, за демонстраційним зразком; 3) викладання по пам'яті; 4) викладання за задумом [9].

Висновки. Представлені нами проміжні результати магістерського дослідження доводять не тільки можливість, а й велике значення використання ЛЕГО-конструювання у освітній взаємодії з дітьми третього року життя. Подальші перспективи дослідження спрямовані на розробку різномірних конструктивних дидактичних вправ для дітей та створення практичного посібника на допомогу педагогам з означеного питання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Ірпінь: ВТФ Перун, 2005. 1728 с.
2. Воронов, В. А., Гавриш, Н. В., Канишевська, Л. В., Піроженко, Т. О., Рейпольська, О. Д., Сисоєва, С. О. (Укл.). Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку (проект) 2020. НАПН України. Київ. <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1763/>
3. Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів: монографія / Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. А. за наук. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький: ІМЕКС-ЛТД, 2021. 226 с.
3. Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку: навч.-мет. пос. / Гавриш Н. В., Васильєва С. А., Рагозіна В. В. за заг. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький: ІМЕКС-ЛТД, 2021. 158 с.
4. Гавриш Н. Знайоме невідоме покоління або Хто ти, малюку? Вихователь-методист дошкільного закладу. 2018. № 10. С. 4–10.
5. Грама Н. Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: [монографія]. Одеса. 2018. С. 239.
6. Гурковська Т. Л. Супровід розвитку дітей раннього віку. К.: Шк. світ, 2011. 128 с.
7. Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України: Гол. ред. В. Г. Кремень. К: Юрінком. Інтер, 2008. 1038 с.
8. Зданевич Л., Миськова Н., Гавриш Н., Косенчук О. Презентація парціальної програми інтелектуального розвитку дітей раннього та передшкільного віку «Інтелектуальна мозаїка». 14.07.2022 р. <https://www.youtube.com/watch?v=IYjbtMc52k>
9. Козак Л., Луцик Т. Характеристика педагогічних інновацій в роботі з дітьми дошкільного віку. Інноватика у вихованні. 2019. № 10. С. 67–73.
10. Костюк Г. С. Навчання і розвиток особистості. К.: Рад. шк., 1968.
11. Кошель В.М. Сенсорне виховання дітей раннього віку: навч.-метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку, студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та батьків. Чернігів: ФОП Баликіна О.В., 2019. 160 с.
12. Кочерга О. Психологія дітей 1–3 років. К.: Шк. світ, 2006. 128 с.
13. Кочерга О. Психологія раннього дитинства. К.: Шк. світ, 2006. 120 с.
14. Половіна О. А. Ранній розвиток дитини: Потреба соціуму чи батьківські амбіції? Вихователь-методист дошкільного закладу. 2018. № 10. С. 23–30.
15. Смольникова Г. Особливості розвитку психічних процесів у дітей раннього віку. Палітра педагога. 2018. № 3. С. 3–7.
16. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 376 с.